

بودجه‌ریزی عمومی:
نهادهای بودجه‌ریزی و بودجه محلی

ترجمه و تألیف
دکتر عادل آذر
دکتر طیبه اسرخانی

تهران

۱۳۹۰

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

سرشناسه: آذر، عادل، ۱۳۳۵-، گردآورنده، مترجم
عنوان و نام پدیدآور: بودجه‌ریزی عمومی: نهادهای بودجه‌ریزی و بودجه محلی / ترجمه و
تألیف عادل آذر، طیبه امیرخانی.
مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز
تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری: چهارده، ۵۵۷ ص:، جدول، نمودار.
فروست: «سمت»: ۱۵۵۹. مدیریت: ۱۲۰.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۰-۷۲۳-۱ ۹۵۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا
یادداشت: پشت جلد به انگلیسی:
Public Budgeting: Budgetary Institutions and Local Budget.

یادداشت: واژه‌نامه.
یادداشت: کتابنامه.
یادداشت: نمایه.
موضوع: بودجه‌ریزی
موضوع: بودجه - کشورهای در حال رشد
موضوع: بودجه - ایران
موضوع: بودجه محلی
موضوع: مالیه عمومی
موضوع: مالیه محلی
شناسه افزوده: امیرخانی، طیبه، ۱۳۵۸-، گردآورنده، مترجم.
شناسه افزوده: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و
توسعه علوم انسانی.
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۱ ب ۹ ۱۱۳۲۰۰۹/۱۴
رده‌بندی دیویی: ۳۵۲/۴۸
شماره کتابشناسی ملی: ۲۷۲۴۳۰۸

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

بودجه‌ریزی عمومی: نهادهای بودجه‌ریزی و بودجه محلی
ترجمه و تألیف: دکتر عادل آذر (استاد دانشگاه تربیت مدرس) و دکتر طیبه امیرخانی (عضو
هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی)

ویراستار: آفاق عابدینی

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۰

تعداد: ۱۰۰۰

حروفچینی و لیتوگرافی: «سمت»

چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات اوقاف

قیمت: ۹۵۰۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشنندگان و عوامل توزیع
مجاز به تغییر آن نیستند.

نشانی ساختمان مرکزی: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)، روبه‌روی
پمپ گاز، کد پستی ۱۴۶۳۶، تلفن ۴۴۲۴۶۲۵۰-۲.

www.samt.ac.ir

info@samt.ac.ir

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر یا مؤلف، نشر یا پخش یا
عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

سخن «سمت»

یکی از اهداف مهم انقلاب فرهنگی، ایجاد دگرگونی اساسی در دروس علوم انسانی دانشگاهها بوده است و این امر، مستلزم بازنگری منابع درسی موجود و تدوین منابع مبنایی و علمی معبر و مستند در نظر گرفتن دیدگاه اسلامی در مبانی و مسائل این علوم است.

ستاد انقلاب فرهنگی در این زمینه گامهایی برداشته بود، اما اهمیت موضوع اقتضا می کرد که سازمانی مخصوص این کار تأسیس شود و شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۶۳/۱۲/۷ تأسیس «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها» را که به اختصار «سمت» نامیده می شود، تصویب کرد.

بنابراین، هدف سازمان این است که با استمداد از عنایت خداوند و همت و همکاری دانشمندان و استادان متعهد و دلسوز، به مطالعات و تحقیقات لازم بپردازد و در هر کدام از رشته های علوم انسانی به تألیف و ترجمه منابع درسی اصلی، فرعی و جنبی اقدام کند.

دشواری چنین کاری بر دانشمندان و صاحب نظران پوشیده نیست و به همین جهت مرحله کمال مطلوب آن، باید به تدریج و پس از انتقادهای و یادآوریهای پیاپی ارباب نظر به دست آید و انتظار دارد که این بزرگواران از این همکاری دریغ نورزند. کتاب حاضر برای دانشجویان رشته های مدیریت، اقتصاد و حسابداری در مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد به عنوان منبع اصلی دروس «اصول تهیه و تنظیم بودجه» و «بودجه ریزی عمومی» به ارزش هر کدام ۳ واحد ترجمه و تألیف شده است. امید است که علاوه بر جامعه دانشگاهی، کلیه مدیران بخش عمومی و سایر علاقه مندان نیز از آن بهره مند شوند.

از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این سازمان را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۴	اختصارات
۷	فصل اول: نهادهای بودجه‌ریزی
۹	نهادهای بودجه‌ریزی
۱۰	نهادهای شکل‌دهنده محیط فرایند بودجه‌ریزی
۱۴	مقررات ستانده‌محور
۱۸	مقررات رویه‌ای
۱۹	نهادهای بودجه‌ریزی و مشکل و کیل - موکل
۱۹	نظارت بر و کلا از طریق پاسخ‌گویی و رقابت
۲۱	نهادهای بودجه‌ریزی، پاسخ‌گویی و رقابت
۲۳	نهادهای بودجه‌ریزی و مسئله منبع مشترک
۲۴	تفویض و قراردادهای
۳۱	تفویض، قراردادهای و نظام‌های انتخاباتی
۳۶	نتیجه‌گیری
۳۷	منابع
۴۰	فصل دوم: بودجه و دامنه شمول آن
۴۱	حکمرانی خوب و مدیریت هزینه عمومی
۴۳	معنی مخاطره امانت‌داری در مالیه عمومی
۴۴	وحدت بودجه
۴۵	شاملیت، تناوب و تعاریف
۴۵	شاملیت (تفصیل) بودجه

۴۶	سالیانه بودن بودجه
۴۷	بعضی تعاریف
۵۰	اصولی برای انتخاب خط‌مشی مخارج و شاملیت بودجه
۵۰	ارتباط بودجه - خط‌مشی
۵۱	قواعد حداقلی در زمینه ارائه و طبقه‌بندی بودجه
۵۲	منابع مالی فرابودجه‌ای
۵۳	دلایلی برای ایجاد EBFs
۵۴	هزینه‌ها و مخاطره‌های EBFs
۵۶	نگرش‌هایی برای اداره نمودن EBFs
۵۷	انواع ترتیبات خاص
۶۳	تخصیص درآمد و عوارض
۶۷	ورای مخارج مستقیم
۶۷	انواع دیون دولتی
۷۱	تضمین‌های مرتبط با وام
۷۴	قوانین اصلی در زمینه بودجه
۷۴	سلسله‌مراتبی از قوانین
۷۵	قانون بودجه ارگانیک
۸۰	ضمیمه: کد روش‌های صحیح در زمینه شفافیت مالی صندوق بین‌المللی پول
۸۰	۱. وضوح نقش‌ها و مسئولیت‌ها
۸۱	۲. رویه‌های بودجه‌ریزی آشکار
۸۲	۳. در دسترس عموم قرار دادن اطلاعات
۸۳	۴. اطمینان از درستی و صحت
۸۵	منابع
۸۷	فصل سوم: بودجه سرمایه‌ای: نظریه و عمل
۸۹	تکامل
۹۲	بودجه سرمایه‌ای: چهارچوب مفهومی
۹۳	ساختار بودجه سرمایه‌ای
۹۶	تخصیص منابع
۹۸	استفاده از منابع

۱۰۳	حسابداری استفاده از منابع و گزارش گیری مالی
۱۰۴	ارزیابی
۱۰۴	روش های جاری
۱۰۶	دیدگاه ها و مباحث
۱۱۴	منابع
۱۱۵	فصل چهارم: روش های بودجه بندی و اجرایی کردن آنها
۱۱۵	ماهیت مسئله
۱۱۹	بودجه ریزی افزایشی اقلام- هزینه
۱۲۳	روش های بودجه ریزی افزایشی در کشورهای در حال توسعه
۱۲۹	ورای بودجه ریزی افزایشی: عقلانیت و مشوق ها در روش های بودجه ریزی
۱۳۰	نظام های بودجه ریزی برنامه ای
۱۳۳	نظام های بودجه ریزی - طرح - برنامه
۱۳۴	بودجه ریزی بر مبنای صفر
۱۳۶	گرایش به نتایج در بودجه ریزی
۱۴۲	به کار گیری نگرش های میان مدت
۱۴۴	روش های بودجه ریزی برای آشکار ساختن موانع انتخاب ها
۱۵۱	نتیجه گیری
۱۵۲	منابع
۱۵۳	فصل پنجم: بودجه ریزی عملیاتی
۱۵۴	بودجه ریزی دولتی: انگیزه هایی برای اصلاح
۱۶۰	بودجه ریزی عملیاتی: مفاهیم اساسی
۱۶۳	فرایند بودجه ریزی عملیاتی
۱۶۳	ملاحظات در اصلاحات بودجه ریزی عملیاتی
۱۶۳	طبقه بندی بودجه
۱۶۴	اندازه گیری و گزارش گیری عملکرد
۱۶۵	نمونه مدیریت عملکرد ستانده محور
۱۶۹	تصمیم گیری آگاهانه در زمینه بودجه ریزی
۱۷۱	دلایل رواج بودجه ریزی عملیاتی
۱۷۴	چگونه اقدام به بودجه ریزی عملیاتی کنیم: تجربه های بین المللی

۱۷۷	بودجه‌ریزی عملیاتی در کشورهای صنعتی
۱۸۴	تجربه‌های بودجه‌ریزی عملیاتی در کشورهای در حال توسعه منتخب
۱۹۳	بودجه‌ریزی عملیاتی شهروندمحور در سطح محلی
۱۹۵	تجربه‌های بودجه‌ریزی عملیاتی در سطح ایالتی
۱۹۸	شرایط اساسی در اجرای موفقیت‌آمیز بودجه‌ریزی عملیاتی
۱۹۸	انگیزه برای ایجاد تغییر
۱۹۹	اهمیت حمایت قانونی
۲۰۱	حمایت و مشارکت شهروندان
۲۰۱	کمترین ظرفیت اداری و نگرش پایین به بالا
۲۰۲	فرهنگ مدیریت بر مبنای نتایج
۲۰۳	آموزش پرسنل
۲۰۵	نتیجه‌گیری
۲۰۵	منابع
۲۰۸	فصل ششم: حسابداری تعهدی در بخش عمومی
۲۱۰	تفاوت میان حسابداری نقدی و تعهدی در بخش عمومی
۲۱۳	حسابداری تعهدی در کشورهای OECD
۲۱۵	دلایل منطقی پذیرش حسابداری تعهدی
۲۱۷	مباحثی در زمینه حسابداری تعهدی در بخش عمومی
۲۲۰	حسابداری تعهدی در کشورهای در حال توسعه
۲۲۴	آموزه‌هایی برای خط‌مشی‌گذاران
۲۲۷	منابع
۲۲۹	فصل هفتم: مدیریت هزینه بر مبنای فعالیت در بخش عمومی
۲۳۰	مدیریت هزینه بر مبنای فعالیت، پشتیبان تصمیم‌گیری بر مبنای واقعیت
۲۳۱	فشارهای سیاسی برای پایین نگه داشتن هزینه‌ها
۲۳۳	تمرکز فزاینده بر کارکردها
۲۳۴	تمرکز بر درون‌دادها
۲۳۶	رهایی از نگرش کورکورانه: ستانده‌ها، نه صرفاً منابع و هزینه‌ها
۲۳۹	راهی ساده برای درک ABC/M
۲۴۰	تغییر دیدگاه از مخارج به ستانده یا فعالیت

۲۴۲	ABC/M شبکه تخصیص هزینه است
۲۴۶	محرك‌های هزینه چگونه عمل می‌کنند؟
۲۵۰	نگرش چندمرحله‌ای ABC/M
۲۵۳	استفاده‌های یک شهر از ABC/M
۲۵۵	ABC/M محركی برای بهره‌وری
۲۵۸	اما بخش ما ستانده ندارد
۲۶۰	مزایا و نقاط ضعف ABC/M
۲۶۳	دیدگاه‌های متعدد درباره هزینه‌ها توانمندسازند
۲۶۵	شناخت صرفه‌جویی صحیح در زمینه هزینه‌ها یا موارد اجتناب از هزینه در آینده
۲۶۶	چرا تغییر در شرایط تعلی؟
۲۶۸	فصل هشتم: تهیه، تنظیم و تصویب بودجه
۲۶۹	سه پیش‌نیاز برای تهیه و تنظیم بودجه
۲۶۹	نیاز به اتخاذ دیدگاه میان‌مدت
۲۷۶	نیاز به اتخاذ تصمیم‌های اولیه
۲۷۹	نیاز به محدودیت‌های سختگیرانه
۲۷۹	روش‌های نادرست تهیه و تنظیم بودجه
۲۷۹	بودجه‌ریزی افزایشی
۲۸۰	فرایندهای نامحدود
۲۸۱	چانه‌زنی بیش از اندازه و اجتناب از تعارض
۲۸۳	بودجه‌ریزی دوگانه
۲۸۸	فرایند تهیه و تنظیم بودجه
۲۸۹	چهارچوب اقتصاد کلان
۲۹۲	چهارچوب بودجه‌ای
۲۹۶	یکپارچگی تعهدات مالی
۲۹۹	مراحل تهیه و تنظیم بودجه
۳۰۴	دیگر مباحث مرتبط
۳۰۹	تقسیم نقش‌ها و مسئولیت‌ها: وزارت مالیه و برنامه‌ریزی
۳۱۰	کارکرد مالیه
۳۱۱	کارکرد برنامه‌ریزی
۳۱۲	ساختار سازمانی ساده

صفحه	عنوان
۳۱۲	تصویب بودجه و نقش قوه مقننه
۳۱۲	ارائه بودجه به قوه مقننه
۳۱۸	اصلاحات بودجه و تخصیص‌های مجدد
۳۲۰	منابع
۳۲۱	فصل نهم: اجرای بودجه
۳۲۲	چرخه اجرای بودجه
۳۲۲	مرحله اعطای مجوز و تخصیص اعتبار
۳۲۳	مرحله تعهد
۳۲۶	مرحله تسجیل
۳۲۷	مرحله دستور پرداخت
۳۲۸	مرحله پرداخت
۳۲۸	نظارت در راستای عدم نقض قوانین و مقررات در اجرای بودجه
۳۳۱	مدیریت و نظارت بر اجرای بودجه
۳۳۱	توزیع مسئولیت‌ها
۳۳۸	قواعد مرتبط با مدیریت تخصیص‌های بودجه‌ای و اصلاح بودجه
۳۴۷	مباحث خاص
۳۵۲	نظارت بر اجرای بودجه
۳۵۶	مدیریت نقدینگی
۳۵۶	کارکرد خزانه
۳۵۷	هدف‌های مدیریت نقدینگی
۳۶۰	تقویت نظام‌های اجرای بودجه در کشورهای در حال توسعه
۳۶۱	منابع
۳۶۳	فصل دهم: فرایند گردش بودجه در ایران
۳۶۳	الف) تاریخچه بودجه
۳۶۵	سال ۱۳۰۴ - عوارض بر قند و شکر و چای
۳۶۶	سال ۱۳۲۰ - اولین طلایه جامعیت بودجه
۳۶۷	سال ۱۳۲۷ - تحولات قابل ملاحظه در زمینه بودجه‌نویسی
۳۶۷	سال ۱۳۳۹ - مطالعات مقدماتی برای تنظیم بودجه برنامه‌ای
۳۶۸	سال ۱۳۴۱ - برنامه سوم

۳۶۹	سال ۱۳۴۳ - انتقال وظیفه تهیه و تنظیم بودجه عادی به سازمان برنامه و ...
۳۷۰	سال ۱۳۴۵ - آغاز تهیه پیوست‌های لایحه بودجه
۳۷۴	نظام آمارهای مالی دولت (GFS)
۳۷۴	هدف‌های اصلی GFS
۳۷۵	ساختار و ویژگی‌های GFS
۳۷۶	اجزاء و مفاهیم چهارچوب تحلیلی نظام آمارهای مالی دولت
۳۸۰	ب) گردش بودجه در ایران
۳۸۱	مرحله یکم: تهیه و تنظیم بودجه در ایران
۳۸۶	مرحله دوم: تصویب بودجه
۳۹۵	مرحله سوم: اجرای بودجه
۴۰۵	مرحله چهارم: تالوت بر بودجه
۴۱۵	قالب‌های اطلاعاتی بودجه
۴۱۵	اطلاعات قابل دستیابی
۴۱۵	اطلاعات غیر قابل دستیابی
۴۱۶	منابع
۴۱۷	فصل یازدهم: یک نظام مطلوب مدیریت مالی عمومی باید چگونه باشد؟
۴۲۰	مبانی تنظیم شاخص PEFA
۴۲۴	پیچیدگی PFM: تعامل و تعدد فرایندها
۴۲۷	چهارچوب PEFA همه محدوده‌های فرایندی PFM را دربر نمی‌گیرد
۴۲۸	چهارچوب PEFA روابط میان محدوده‌های فرایندی را در نظر نمی‌گیرد
۴۳۰	پیچیدگی PFM: چندگانگی و تعامل بازیگران
۴۳۵	پیچیدگی PFM: تعدد هدف‌ها و کاربردهایی برای بررسی نظام‌های PFM
۴۴۵	نظام کدینگ در کشورهای G8
۴۴۶	منابع
۴۴۷	فصل دوازدهم: مدیریت مالی در دولت محلی: مرور کلی
۴۴۸	مزیت‌های مالی خاص دولت محلی
۴۴۸	انتخاب‌ها و پاسخ‌گویی
۴۴۹	مشارکت شهروندان
۴۵۰	تجربه و نوآوری

۴۵۰	باسخ گویی
۴۵۱	تسهیل جمع آوری درآمد
۴۵۲	تسهیل نظارت بر نتایج
۴۵۳	اکثریت های اقلیتی خرده ملی
۴۵۳	بعضی از معایب دولت محلی با مسئولیت بیشتر
۴۵۳	دوباره کاری و مسئولیت
۴۵۴	تأثیرات برونی تصمیم های محلی
۴۵۵	نواندیدی فنی و صرفه جویی های ناشی از مقیاس
۴۵۶	تعادل مالی افقی
۴۵۸	حفظ معیارهای ملی
۴۵۸	انتظاراتی از مدیریت مالی محلی
۴۵۹	انضباط مالی
۴۶۰	تخصیص منابع
۴۶۰	کارایی فنی
۴۶۱	شفافیت
۴۶۲	کارکردهای اصلی مدیریت مالی محلی
۴۶۳	بودجه ریزی
۴۶۸	حسابداری
۴۷۰	مدیریت نقدینگی
۴۷۱	مدیریت بدهی ها
۴۷۴	مدیریت درآمدها
۴۷۶	زمینه قانونی و نهادی برای مدیریت مالی محلی
۴۷۶	مرزهای آزاد، بازارهای درونی آزاد
۴۷۷	تخصیص هزینه و درآمد
۴۷۹	نظارت ها و اختیارات در بودجه ریزی
۴۸۱	مباحث خاصی درباره استقراض و وام در سطح محلی
۴۸۴	برنامه های انتقالی
۴۸۷	مباحث خاصی درباره کشورهای در حال توسعه
۴۹۰	ضمیمه: رتبه سنجی
۴۹۰	اهداف رتبه سنجی
۴۹۱	منابع

۴۹۴	فصل سیزدهم: تجزیه و تحلیل بودجه محلی و ارزیابی عملکرد دولت محلی
۴۹۶	مباحثی که باید در بودجه در نظر گرفت
۴۹۶	ارزش ها در بودجه
۵۰۱	تجزیه و تحلیل بودجه ها
۵۰۱	مروری بر اسناد بودجه
۵۰۳	عناصر فنی مهم
۵۰۳	تهیه گزارش از بودجه
۵۰۴	سال مالی
۵۰۴	بودجه جاری در مقابل بودجه سرمایه ای
۵۰۵	جایگاه قانونی و چرخه بودجه
۵۰۵	تعادل (مازاد یا کسری)
۵۰۶	تعادل کلی
۵۰۶	صندوق ها
۵۰۷	اتکای درآمدی، تخصیص های مرکزی و آزادی عمل محلی
۵۰۸	مزایا و محدودیت های تحلیلی
۵۰۹	نگرش ها، ابزارها و فنون ارزیابی
۵۱۰	نگرش ارزیابی درونی
۵۱۱	معیارهای مالی
۵۱۲	شرایط مالی
۵۱۵	فنون و ابزارهای ارزیابی بیرونی
۵۱۶	مشارکت شهروندان
۵۱۶	معیارهای عملکرد
۵۲۱	بهینه کاوی
۵۲۱	نتیجه گیری
۵۲۲	منابع
۵۲۵	فصل چهاردهم: مباحث جدید در بودجه ریزی
۵۲۵	مقدمه
۵۲۶	بودجه ریزی تعهدی
۵۲۹	چهارچوب میان مدت مخارج
۵۳۱	تجربه های موجود در تدوین چهارچوب میان مدت مخارج

صفحه	عنوان
۵۳۳	بودجه ریزی کار آفرینانه
۵۳۵	بودجه ریزی برای نتایج
۵۳۸	بودجه ریزی شهروندمحور
۵۳۹	تشکیل جلسه های مشورتی
۵۳۹	استفاده از پیمایش های محرمانه و بدون نام
۵۴۰	محل دیت های آسان بودجه ای
۵۴۱	بودجه ریزی کابین
۵۴۴	مدل تعادل نقطه ای در نظام بودجه ریزی
۵۴۶	منابع
۵۴۸	واژه نامه
۵۵۳	نمایه

مقدمه

نهادهای بودجه‌ریزی به‌طور تاریخی در روند تدریجی حرکت کشورها به سوی حکمرانی شایسته و پاسخ‌گو نقش قابل توجهی ایفا کرده‌اند. با وجود این، مشکلاتی چون چانه‌زنی سیاسی و مدیریت مالی ناکارآمد در بسیاری از کشورها همچنان پابرجاست. برخورداری از بودجه خوب و کارآمدی که جامع کلیه عملیات دولت باشد و زنجیره‌ای از نتایج، برنامه‌ها و فعالیت‌ها را در سیر چشم‌انداز کشور در بر گیرد، عنصر مهم اصلاح برای غلبه بر محدودیت‌های ادراک شده نهادهای بودجه‌ریزی تلقی می‌شود، زیرا بودجه ابزاری راهبردی برای انضباط اقتصادی و مالی دولت‌هاست و در شکل امروزی آن زمینه دولت شایسته و پاسخ‌گو را فراهم می‌کند و مشارکت شهروندان را برمی‌انگیزد.

انتظار می‌رود که اصلاحات در نهادهای بودجه پاسخ‌گویی دولت به شهروندان را تقویت کند و به حصول اطمینان از بهبود پیامدهای مالی منجر شود. در کشورهای در حال توسعه، نهادهای بودجه‌ریزی دوران نوپای خود را طی می‌کنند و اساساً ابزارهایی برای نظارت‌های قانونی و مدیریت خرد به حساب می‌آیند. از این رو، اصلاح این نهادها در بهبود عملکرد بخش عمومی اهمیت زیادی دارد.

به علاوه، امروزه اجماع عمومی مبنی بر این است که دولت‌های محلی نقش مهمی در ارتقای توانمندسازی شهروندان و دستیابی به پاسخ‌گویی بیرونی نتیجه‌محور در بخش عمومی ایفا می‌کنند.

کتاب حاضر با هدف پوشش دادن به مباحث فوق ترجمه و تدوین شده است. بخش‌هایی از این کتاب حاصل ترجمه آزاد دو کتاب بودجه‌ریزی و نهادهای بودجه‌ای^۱

و بودجه‌ریزی محلی^۱ است که انور شاه^۲ از صاحب‌نظران مطرح جهانی در حوزه بودجه‌ریزی، کار جمع‌آوری و ویرایش آنها را به عهده داشته است. دو کتاب یاد شده مروری جامع بر نهادها و روش‌های بودجه‌ریزی با تمرکز بر شفافیت و پاسخ‌گویی دارند و مشتمل‌اند بر آموزه‌های مفیدی برای اعمال اصلاحات در کشورهای در حال توسعه. به علاوه، دستورالعمل‌های عملیاتی مشروحی برای طراحی نهادهای بودجه‌ریزی در راستای دستیابی به حکمرانی پاسخ‌گو، عرضه می‌کنند. در کنار آن، بودجه‌ریزی و مدیریت مالی در دولت‌های محلی نیز مد نظر قرار گرفته است. از این رو، فصل‌هایی از دو کتاب یاد شده انتخاب و ترجمه شده‌اند که در زمینه مبانی نظری بودجه‌ریزی و مدیریت مالی بوده‌اند و بیشترین ضرورت را برای بهبود و اصلاح بودجه‌ریزی و مدیریت مالی در کشور ایران داشته‌اند. مباحثی هم بنا به ضرورت به صورت تالیفی به آنها افزوده‌ایم.

به طور کلی، کتاب مشتمل بر چهارده فصل است که فصل‌های دهم و چهاردهم آن به طور کامل تألیف شده‌اند. در فصل‌های نخست تا نهم، مباحث مرتبط با نهادهای بودجه‌ریزی، بودجه و دامنه شمول آن، بودجه سرمایه‌ای، روش‌ها و اعمال بودجه‌ریزی، بودجه‌ریزی عملیاتی، حسابداری تعهدی در بخش دولتی، هزینه‌یابی بر مبنای فعالیت در بخش عمومی، تهیه، تنظیم و تصویب بودجه، و اجرای بودجه از کتاب بودجه‌ریزی و نهادهای بودجه‌ای، ترجمه شده‌اند. در بعضی از فصل‌های یاد شده، ضمائم و مباحثی، به منظور تبیین بیشتر، اضافه شده‌اند و بخش‌هایی هم که در ایران مصداق نداشته‌اند و با شرایط ایران بیگانه بوده‌اند، حذف شده‌اند.

در کنار آن، در فصل دهم، تاریخچه بودجه و فرایند تهیه و تنظیم آن در ایران، به منظور فراهم آوردن امکان مقایسه و کندوکاو بیشتر، بررسی شده است. در فصل یازدهم، ویژگی‌های یک نظام مطلوب مدیریت مالی عمومی، بررسی شده است.

فصل‌های دوازدهم و سیزدهم کتاب با تمرکز بر دولت‌های محلی تنظیم شده‌اند و خلاصه‌ای هستند از کتاب بودجه‌ریزی محلی. بدین ترتیب که در فصل دوازدهم، به مرور کلی بر مدیریت مالی در دولت‌های محلی پرداخته‌ایم. فصل سیزدهم کتاب نیز

1. Local Budgeting

2. Anwar Shah

بودجه‌ریزی و ارزیابی عملکرد در سطح محلی را در بر می‌گیرد. در فصل چهاردهم نیز مباحث جدید در بودجه‌ریزی بررسی شده است.

آنچه این کتاب را از دیگر کتاب‌های موجود در زمینه بودجه‌ریزی متمایز می‌کند این است که روش‌ها و اعمال بودجه‌ریزی با در نظر گرفتن الزامات حکمرانی خوب از قبیل شفافیت، پاسخ‌گویی و مشارکت مورد کندوکاو قرار گرفته‌اند و در کنار آن، مباحث نظری عرضه شده با مثال‌هایی از کشورهای گوناگون، و عمدتاً کشورهای در حال توسعه، عینیت یافته‌اند. به علاوه، سعی شده است که با مطرح کردن توضیحات لازم به صورت ضمیمه یا پانوش، به غنای مباحث افزوده شود. بررسی تاریخچه بودجه و فرایند گردش بودجه در ایران نیز با هدف فراهم آوردن امکان مقایسه و بررسی برای دانشجویان و صاحب‌نظران، صورت گرفته است. توجه به مدیریت مالی و بودجه‌ریزی در دولت‌های محلی و توجه به مباحث جدید در بودجه‌ریزی نیز از دیگر ویژگی‌های متمایزکننده کتاب محسوب می‌شود.

کتاب حاضر می‌تواند منبع مفیدی برای دانشجویان و پژوهشگران رشته‌های مدیریت، اقتصاد و حسابداری، و کلیه مدیران بخش عمومی باشد.

در اینجا لازم است از کلیه بزرگوارانی که در انتشار این کتاب، ما را یاری داده‌اند نهایت سپاس را داشته باشیم. در این زمینه، از سرکار خانم عابدینی برای دقت نظر در ویرایش متن، و سایر همکاران ایشان در سازمان «سمت»، تشکر و قدردانی می‌نمایم.

گرچه تلاش ما رعایت اصول علمی در ترجمه و تألیف بوده است، اما دریافت بازخورها، انتقادات، و دیدگاه‌های صاحب‌نظران بودجه‌ریزی زمینه غنای کتاب را در چاپ‌های بعدی فراهم خواهد کرد و موجب تشکر ماست.

زمستان ۱۳۸۹

دکتر عادل آذر

دکتر طیبہ امیرخانی

اختصارات

ABC/M: Activity-Based Cost Management	مدیریت هزینه‌یابی بر مبنای فعالیت
ABC: Activity Based Costing	هزینه‌یابی بر مبنای فعالیت
ACCA: Association of Chartered Certified Accountants	انجمن حسابداران خبره
BIS: Budget Information System	نظام اطلاعات بودجه
BOB: Bureau of the Budget (Thailand)	دفتر بودجه (تایلند)
COFOG: Classification of Functions of Government	طبقه‌بندی وظیفه‌ای دولت
CPM: Critical Path Method	روش مسیر بحرانی
IDFID: Department for International Development	بخش توسعه بین‌المللی
EBF: Extrabudgetary Fund	منابع مالی فرابودجه‌ای
EU: European Union	اتحادیه اروپا
G8: Group of Eight	گروه ۸ (هشت کشور صنعتی)
GDP: Gross Domestic Product	تولید ناخالص داخلی
GFS: Governmental Financial Statistics	آمارهای مالی دولت
GPRA: Government Performance and Results Act of 1993 (United States)	قانون نتایج و عملکرد دولت مصوب ۱۹۹۳ (ایالات متحد)
HIPC: Heavily Indebted Poor Countries	کشورهای فقیر به شدت مقروض
ICT: Information and Communication Technology	فناوری اطلاعات و ارتباطات
IMF: International Monetary Fund	صندوق بین‌المللی پول
IFMIS: Integrated Financial Management Information System	نظام منسجم اطلاعات مدیریت مالی
IT: Information Technology	فناوری اطلاعات
MBO: Management by Objectives	مدیریت بر مبنای هدف‌ها
MIP: Management Improvement Program (Chile)	برنامه بهبود مدیریت (شیلی)
MSP: More Strategic Practices	روش‌های راهبردی‌تر